

Jüri-Ott Salm mõõdab Pööravere jääksoosse tekkinud ajutises veekogus turbakihhi paksust.

Märgalaviljeluse potentsiaal Rapla maakonnas

Jüri-Ott Salm, Eestimaa Looduse Fondi märgalade programmi juht
Kristjan Piirimäe, Eestimaa Looduse Fond

Rapla maakonnas näitab Kristjan Piirimäe läbi viidud GIS-mudeli analüüs, et perspektiivis võiks märgalaviljelust rakendada 6030 hektaril põllumaadel, millest 5860 ha on PRIA toetus-alune põllumaa. Praegu on seal kuivendatud turbamullad, mis moodustavad peaaegu 8% Eestis põllumajandusmaana kasutusel olevatest kuivendatud turvasmuldadest. Märgalaviljelus tähendaks üldiselt kuivendussüsteemide ajutist või alalist sulgemist, mille tulemusena veetase majandatavatel turvasmuldadel tõuseb ja mulla niiskus suureneb. Suurimad alad on Kehtna ja Juuru lähistel. Mudel soovitab ligi 900 hektari suurust ala Sooluste ja Põlma kandis.

Märgalaviljelust võiks kaaluda 70 ha Raplamaa jääksoodel, kust turvas on väljatud. Jääksoode puhul on tavaline praktika metsastamine ja uuemal ajal soo taastamine. Ühe alternatiivina võiks kaaluda jääksoo põllumajanduslikku kasutust selliselt, et pinnas on veega küllastunud. Üks niisugune ligi 35 ha suurune ala on Põlliku ja Vana-Kaiu küla piiril.

Kuivendusest rikutud soode üks võimalikke tulevikulahendusi võiks olla samuti märgalaviljelus. Raplamaal on niisuguseid alasid 520 ha. Üks niisugune rikutud sootükk on Vana-Kaiu külas.

Praegu on Rapla maakonna metsadest mudeli järgi 12 458 ha niisugused, mis paiknevad kuivendamata turvasmuldadel. Üks idee oleks kaaluda seal märgalametsandust ehk siis metsa majandamist ilma kuivendamata ja tõenäoliselt seda eesmärki ka leitud alad kannavad. Sellele lisaks on veel ligi 9087 ha Raplamaa metsi, kus turvasmullad on kuivendatud ja kus kasvab mets. Potentsiaalselt võiks seal kuivenduse sulgeda. Niisuguseid metsi on enim Järvakandi ja Vahastu kandis.

Aldert van Weeren tegeleb märgalaviljelusega, et päästa turvasmuldasid.

võti on reguleeritav veerežiim, et tagada aasta ringi ühtlane kõrge veetase. Pumbasüsteemi rajamine ja tööshoidmine nõuab aga kulutusi. Kriitilisi kohti on teisigi, näiteks laguneb turvas põldudelt kooritud ja nende servades kuhjatud mineraliseerunud turba vallides edasi.

Maaülikooli põllumajandus- ja keskkonnainstituudi teadlased Indrek Melts ja Katrin Heinsoo on pakkunud välja esialgse nimekirja taimedest, mida Eestis võiks märgadel turbamuldadel katsetada: päideroog, erinevad pajuliigid, hundinui, nišitoodetena lisaks ka kõrvenõges, harilik angervaks ja harilik kalmus. Samuti kaaluti pillirookasvatust, kuid et seda on looduses juba ohtralt kasvamas, jäeti see esialgu kõrvale ja plaanis on piirduda selle turustamispotentsiaali selgitamisega. Veebruari lõpuks on plaanitud koostada analüüs, mis peaks näitama, milline on kasvupotentsiaal ja millised viljelemistingimused on neile liikidele vajalikud.

Maaülikooli metsakasvatuse ja metsaökoloogia õppetooli puude morfoloogia vanemteadur Katri Ots analüüsib metsastamisvõimalusi. Kirde-Saksamaal Schuenhagenis külastas õpperühm, kus ka Ots osales, majandatavat sanglepikut, mis kasvab alal, mis on osa aastast üle ujutatud. Ots on uurinud jääksoode metsastamist Eestis juba üle kümne aasta. Oma kogemusele tuginedes hindab ta ka Pööravere potentsiaalse pilootala metsakasvatuse jaoks

sobivaks. Liikidest võiks tema hinnangul katsetada aru- ja sookasega, pajuga, halli ja sanglepaga ning künnapuuga.

Hundinuiasilo nõuab eraldi tehnikat

Kuigi märgalaviljeluse kaugem eesmärk on aidata päästa meie planeedi kliima, pole siiski tegu pelgalt keskkonnaprojektiga, vaid märgalametsanduse ja -põllumajandusega ehk tegevusega, mis võiks tuua ka majanduslikku kasu. Eesti Põllumajandus-Kaubandus- ja keskkonnavaldkonna juht Ann Riisenberg esialgu siiski kahtleb selle kasumlikkuses põllumeeste jaoks praegustes majandustingimustes.

„Eestis on nii palju rohumaad, kust on võimalik saada selle tehnikaga, mis praegu põllumeestel on, väga kvaliteetset energia- ja proteiinirikast sööta. Kui hakkame hundinuia kasvatama, läheb selle jaoks vaja eraldi tehnikat, millega märgalal söita,” tõdeb ta Saksamaal ja Hollandis nähtu põhjal. „See oleks järjekordne investeering.”

Saksamaal ja Hollandis kinnitati, et hundinui sobib ka loomasöödaks. „Kõik sõltub sellest, mis on hundinuiasilo energia- ja proteiinisisaldus ja mis on selle omahind. Piimakarjakasvatataja eesmärk on hoida piima omahind võimalikult madal, koresööt moodustab 30 protsenti omahinnast. Kujutan ette, et hundinuiasilo omahind on suur ja see pole konkurent-

sivõimeline,” ütles Riisenberg.

Lihaveiste karjatamist looduses märgadel aladel peab Riisenberg võimalikuks ja seda Eestis poollooduslike koosluste hooldusel ka tehakse. „Kui aga veetase karjamaal tõuseb, pead kohe vaatama, mis tõud sinna peale lased. Kui kasvatad Simmentali või kedagi teist õrna looma, siis tema võtab looduses müttates pigem kaalust alla – selle kohta öeldakse „mudakoefitsient”,” märgib Riisenberg.

„Soti mägiveis see-eest ongi mõeldud metsikuks. Aga tema ei ole niivõrd lihloom, vaid tema peamine eesmärk ongi maastike hooldamine.” Ta lisab, et muidugi saab ka aborigeenetelt tõugudelt nagu soti lihaveis maitsvat liha, aga rohkem makstakse siiski gurmaanide jaoks aretatud ornade tõugude delikatessliha eest.

Tasuvus tuleks toetusi ümber suunates

„Märgalaviljelusel tuleb silmas pidada, et saagikus ongi seal traditsioonilisest intensiivsest metsamajandamisest või põllumajandusest paratamatult väiksem,” ütles Salm. Tema sõnutsi on see kompromiss, millega peame leppima, et ökosüsteemiteenused saaksid toimida ja kliimamuutuse üheks põhjuseks olev turba lagunemine väheneks ja meie kliima turvalisus säiliks.

„Kas teadvustame või ei, aga meie tavapärase majandustegevus toob kaasa pinnases süsiniku lagunemise ja sellest tingitud CO₂ kontsentratsiooni suurenemise

atmosfääris,” tõdeb Salm.

Nõnda tuleks tema hinnangul suunata rohkem põllumajandus- ja metsandustoetusi nendele aladele, kus saagikus on väiksem, aga ala pakub muid teenuseid, näiteks süsiniku hoidmist.

„See on võib-olla tulevikus nendele põllumeestele, kes tõesti leiavad, et nad tahavad keskkonda veel rohkem panustada,” leiab Riisenberg. „Mitte et tänapäeva põllumehed ei hooliks keskkonnakaitsest, aga märgalaviljelus sobiks nendele, kes tahavad sellega järgmisele tasemele jõuda.” Ta lisab, et Hollandis on olukord hoopis teine kui Eestis, kuna seal looduslike alasid peaaegu polegi alles.

„Mulle tundub, et märgalaviljeluse rakendamine Eestis on tänuväärne tegevus igas mõttes: majandus, keskkond, kliima, looduslik mitmekesisus,” leiab Katri Ots. „Mina suunaksin esimeses järjekorras tähelepanu jääksoodele, mida hetkel on Eestis ligikaudu 10 000 hektarit ja teist samapalju on lisandumas. Üldjuhul on need alad taimestumata ja vajaksid hädasti sekkumist. Suur osa jääksoodest on maha jäetud üle 20 aasta tagasi, kuivendussüsteemid ei toimi enam, seega on soodsad tingimused märgalaviljeluseks juba olemas.”

Ka Riisenbergi hinnangul peaks Eestis alustama kaevandatud turbaalade taastamisega, mitte veetaseme tõstmisega kuivendatud põllumajandusmaal.

Samas näitavad uuringud, et kuivendatud põllu- ja metsamaad põhjustavad isegi suuremat CO₂-heidet kui jääksood. Maa-

eluministeeriumi andmetel on Eestis ligikaudu 22 000 hektarit turvasmuldi, mis on põllu all, lisaks on 43 000 hektarit rohumaid. 11 000 hektaril neist makstakse toetust selle eest, et seal mulda ei liigutataks ja CO₂ ei vabaneks samas suurusjärgus intensiivselt majandatud aladega, vaid hoitaks rohumana.

Põllumehed leiavad enamasti, et sellega annavad nad praegustes oludes küllaldase panuse keskkonnakaitseks. Keskkonnakaitsejad näevad aga, et sellest ei piisa, vaid neil aladel tuleks veerežiim taastada.

Põhjus on selles, et ka kuivendatud rohumaaal jätkub turvasmulla lagunemine ja nende süsinikubilanss on positiivne, mis tähendab, et pinnases seotud süsinik vabaneb CO₂-na atmosfääri, selgitab Salm. Peale selle näitab ELF-i analüüs, et kokku on turvasmuldadel 76 000 ha põllumajanduslikku maad ehk ligi 11 000 hektarit rohkem kui riikliku statistika järgi.

Erinevalt metsakasvatusest kerkib märgalapõllumajanduse käigus kasvatatavate taimede puhul aga ka küsimus, kuivõrd neile leidub turgu. Salm tõdeb, et see on veel lahenduseta, kuigi on võib-olla võtmeküsimus. Saksamaal võis näha, kuidas roogu ja hundinuia ehituses kasutatakse ja asi ei piirdunud rookatustega, vaid valmistati erinevaid ehitusplaatide ja paneelide kasutusi soojustuses jne.

„Saksamaal ja Hollandis on turg justkui tekkimas, üritame selgitada, kas see võiks juhtuda ka Eestis,” ütles Salm.